

Sune Qvotrup Jensen

"Er det noget med bander?"

– Om modstand, andenhed og positioner i et sociologisk feltarbejde

Med udgangspunkt i nyere diskussioner om kvalitativ metode, intersektionalitet og metodeproblemer som datakilde analyserer artiklen de problemer i form af modstand og undvigen, forfatteren har mødt under udarbejdelsen af sin ph.d. afhandling blandt marginaliserede unge mænd med indvandrerbaggrund. Det vises, at de unge mænd gør modstand mod den objektivering, der kan ligge i det sociologiske blik, og at feltrelationerne får en etnisk/racial gennemfarvning, således at det som undviges især er en etnisk/racial forskellighedslogik. De unge antager, at forskningsinteressen drejer sig om kriminalitet og gør følgelig modstand mod det kriminaliserende blik. De påberåber sig normalitet, ligesom de ironiserer over stereotype forestillinger om kriminelle unge indvandrermand. Modstanden viser noget om de unge mænds forhold til voksne hvide autoriteter og noget om de komplekse identiteter, som produceres blandt de unge. Således problematiserer analysen den teoretiske udlægning, at de unge mænd internaliserer stereotype forestillinger om dem selv.

Søgeord: Kvalitativ metode, intersektionalitet, feltrelationer, feltarbejde, modstand, metodeproblemer.

I denne artikel analyserer jeg metodiske erfaringer fra det etnografiske feltarbejde, der udgør det empiriske grundlag for min ph.d. afhandling (Jensen 2007). Afhandlingen omhandlede i udgangspunktet maskulinitetsformer blandt marginaliserede unge mænd med indvandrerbaggrund. Der var imidlertid tale om et i høj grad eksplorativt arbejde, hvorfor problemstillingen ændredes og specificeredes undervejs og dermed kom til at rumme en interesse for dels produktionen af etnisk-racial andenhed i hverdagslivet dels den kulturproduktion og de kønnede stiliseringsprocesser og praksisformer, der kunne findes hos disse unge mænd. Jeg var således til stede i de unges miljø med det ærinde at indsamle data om, hvilken betydning køn og etnicitet har i de unges hverdagsliv.

Det empiriske arbejde fandt sted i fire klubber i tre danske byer (her benævnt, første og anden Ålborgklub, Århusklubben og Nørrebroklubben). To klubber var almindelige kommunale ungdomsklubber, en var en almindelig ungdomsklub med særlige sociale opgaver i den kommunale opgaveløsning, og en var et dagtilbud for unge uden anden tilknytning til skolen. Der er foretaget 126 observationsrunder, og foretaget 18 interviews med i alt 23 unge mænd mellem 13 og 26 år. De i artiklen benyttede empiriske eksempler er således alle illustrationer af typer af hændelser, der findes mange af i materialet.

Artiklen tager afsæt i nyere diskussioner om kvalitativ forskning, der peger på muligheden for at overskride en traditionel fordring om at forstå autentiske subjekter. I stedet peges på muligheden for at søge bag om aktørernes forståelse af sig selv og deres verden og dels analysere, hvilke diskursive repertoarer og genrer informanter trækker på, når de taler, dels analysere forskningsrelationen som et møde mellem sociale positioner (Järvinen & Mik-Meyer 2005). Samtidig trækker artiklen på metodediskussioner inspireret af intersektionalitetsbegrebet. Her peges på muligheden for at begribe feltrelationer i kvalitative undersøgelser som et komplekst relationelt samspil mellem forsker og udforsket, og i forlængelse heraf peges på vigtigheden af at forstå forskningsrelationer i et magt- og modmagtsperspektiv (Phoenix 2001).

Endelig er artiklen inspireret af metodediskussioner om muligheden for at begribe problemer og modstand mod udforskning som data, der kan give indsigter i et empirisk felt (Adler & Adler 2001, Andersen 2005, 2006, Järvinen & Mik-Meyer 2005, Järvinen 2004).

Analytiske værktøjer

I artiklen anvendes en række teoretiske begreber som analyseværktøjer. Begrebet *objektivering* er hentet fra Bourdieu og betegner det greb, der sætter forskeren i stand til at forstå aktørens udsagn og/eller praksis ved gribe den relation, der knytter denne praksis til en social position. Objektivering er dermed et analytisk greb, der tenderer at udgrænse distinktionen mellem at forstå og forklare (Bourdieu 1999a, Prieur 2002b: 111). Jeg bruger her begrebet om enhver type af assymetriske relationer, hvor forskere med et vist mål af analytisk distance iagttager eller betragter mennesker i et forsøg på forklare og forstå deres praksis.

Sune Qvotrup
Jensen

Adjunkt ved Institut
for Sociologi, Socialt
Arbejde og Organisa-
tion, Aalborg Universi-
tet.

E-mail:
qvotrup@socsci.aau.dk

Bourdieu introducerer begrebsdannelsen *resistance to objectification* som et begreb for den modstand, en sådan objektivering ofte afstedkommer (1999a:615-617)¹. Man kan således argumentere for, at den kundskab, socialvidenskaberne tilbyder mennesker om dem selv, har et forklarende element – og det kan være ubehageligt at blive forklaret. Derfor kan man forstå problemfyldte feltrelationer som udtryk for modstand mod objektivering. Som Prieur har pointeret, kan man nemlig ikke “når man objektiverer en annens utsagn, samtidig ta det innholdsmessige alvorlig” (2004:19).

Modstanden mod at blive objektiveret artikuleres feltspecifikt i mit materiale. De unge mænd, jeg har interviewet, reagerer således nogle gange med åbenlyst modvilje, når jeg i interviewene stiller dem spørgsmål, der “andengør” og dermed problematiserer dem. I den forbindelse spiller begrebet *den kulturelle forskellighedslogik* en central rolle. Begrebet stammer fra Schierup, der benytter det til at betegne det forhold, at alment accepterede diskurser i nutidens Danmark rutinemæssigt jævnfører etnicitet med kultur og forklarer sociale forskelle på etnisk majoritet og minoritet med kultur (Schierup 1993)³. Kulturel forskellighedslogik spiller i nærværende analyse en rolle, når de interviewede gør modstand på en måde, der indikerer, at de oplever sig mødt som kulturelt anderledes. Dermed er betydningen af et andet centralt begreb *Andenhed* antydnet. Begrebet har postkoloniale og poststrukturalistiske rødder og bruges her til at betegne den symbolsk kraftfulde relationelle betydning af forholdet mellem førstehed og andenhed. Pointen er, at førsteheden afgrænses relationelt i forhold til andenheden, der dermed tilskrives de betydninger, som betragtes som ikke-attraktive. Denne almene pointe anvendes her til at belyse den symbolske kraft, der er på spil i diskurser om majoriteten og de etniske andre (Spivak 1985, Gingrich 2004, Jensen 2008). Disse diskurser viser sig at virke ind i feltet.

Begrebet *intersektionalitet* bruges til at indfange den iagttagelse, at etnicitet i feltrelationen virker samtidig med kategorier som køn, klasse og “race” og på en måde, der ikke kan reduceres til summen af de enkelte kategoriers virkning. Begrebet bruges oftest på en måde, der kan oversættes med sammenfiltrering, og er således et forsøg på at gribe de komplekse gensidige interaktioner mellem sociale differentieringsformer (Crenshaw 1989, 1991, Collins 1993, 2000, se også de los Reyes og Mulinari 2005, Lykke 2003). I en dansk kontekst er begrebet især

brugt af forfattere med udgangspunkt i poststrukturalistiske strømninger (Kofoed 2005, Søndergaard 2005, Staunæs 2003, 2004, 2005, dog også Mørck 2005). Interessen hos disse har især drejet sig om indkredse komplekse subjektiveringsprocesser. Denne intersektionalitetsreception har blandt andet lagt vægt på det ikke-additive princip, som betyder, at forskellige kategorier virker og i princippet skal analyseres samtidig. Det betyder, at "kategorier kan overdrive hinanden eller underkende hinanden eller endda ophæve hinanden" (Kofoed 2005:44).

I forlængelse af inspirationen fra den poststrukturalistiske intersektionalitetsreception anvendes begrebet *interpellation* og det afledte verbum *at interpellere* (Althusser 1971). Begrebet betegner det forhold, at informanterne i interaktionen med forskeren anråbes til at indtage bestemte subjektpositioner. I modsætning til Althusseres sturkturmarxistiske identitetsforståelse er det imidlertid en grundlæggende præmis, at informanten har mulighed for at udøve modstand. Her spiller begrebet *disidentifikation* (Skeggs 1997a, 1997b) og det afledte verbum *at disidentificere* en central rolle. Begrebet betegner en *markeret og intenderet afstand-tagen* fra bestemte identitetskategorier og er dermed forskelligt fra et indifferent fravær af identifikation. Disidentifikation kan iværksættes for at afvise interpellation til identiteter, der opfattes som truende eller er associeret med et fravær af symbolsk værdi.

Et møde mellem positioner

Jeg blander mig lidt i samtalen og begynder at fortælle om mit ærinde i klubben. "Jeg er ved at lave en undersøgelse om unge indvandermænd", siger jeg. "Bander?" spørger Mehmet. "Nej, det har ikke noget med bander at gøre", siger jeg. Så fortæller jeg lidt om projektet. Jeg slutter af med at spørge, om det kunne være noget for dem at være med...

Torsdag 20/10 2005. Århusklubben.

Ovenstående ordveksling stammer fra mit feltarbejde i en ungdomsklub i Århus. Mehmets forventning om, at forskningen drejer sig om bander viser noget om, hvad det er de unge mænd, jeg har færdes iblandt, forventer, kan forestille sig, eller er vant til, at omgivelserne kan finde interessant ved dem.

I mit feltarbejde havde jeg en række lignende oplevelser, hvor de unge mænd jeg færdedes blandt, reagerede på min opmærksomhed på måder, jeg tolker som udtryk for, at de havde bestemte forventninger til eller forestillinger om, hvad jeg mon kunne være interesseret i hos dem. De reagerede således på at være genstand for forskerens blik ved på forskellig måde at undvige mine invitationer til samtale eller gøre modstand mod de forestillinger, de ud fra deres erfaringshorisont kunne forvente, at jeg kunne have om dem. Det betyder, at de reaktioner jeg mødte hos de unge ikke kan forstås som fejl i teknisk forstand, idet de snarere kan forstås ved at analysere feltrelationen som et møde mellem positioner. Hvilke positioner er det da, som mødes i dette konkrete forskningsprojekt?

Forskeren³ tilhører den etniske majoritet. Han er i slutningen af 20'erne, mand, hvid og tilhører den del af middelklassen, der i Bourdieus forstand ligger nærmest det sociale rums kulturelle pol (Bourdieu 1995 [1979]). De udforskede er positioneret anderledes. De er etnisk minoriserede, og de fleste har en pigmentering eller hårfarve, der aktiverer racialiserede tolkningsrepertoarer. Klassemæssigt er de svære at placere, idet de ikke har nået deres livsbanes endelige klasse-mæssige position. De må således klasse-mæssigt forstås ud fra de familier og husholdninger, de kommer fra, og som alle tilhører relativt socialt og økonomisk underprivilegerede grupper⁴. Desuden er de fleste en del yngre end forskeren.

Hvis man, midlertidigt, sætter parentes om kønnet, kan man argumentere for, at forskeren i en ikke-additiv sammenfiltrering af klassepositioner og etnisk/racialt tilhørsforhold let kommer til at blive positioneret som repræsentant for den kulturelt legitime – den autoritative kultur, som de unge oplever sig som ekskluderet fra (og ekskluderet af). Middelklassens værdier kan således siges at repræsentere den i mange henseender legitime eller autoritative klassekultur, samtidig med at den etnisk danske kultur, der kun findes som en forestilling, må siges at udgøre den autoritative og legitime målestok i en række diskurser om integration og indvandring. Kobles middelklasse således til danskhed, er resultatet en position, som i mere end en forstand er den legitime. Man kan argumentere for, at de to former for positionering gensidigt underbygger, forstærker og fordobler hinanden, således at der bliver tale om en ganske stærk positionering, der er noget kvalitativt andet end summen af enkeltdelene. De unges position er diametralt modsat. De repræsenterer på en gang det etnificeret illegitime og det klasse-mæssigt ikke-attraktive.

Problemet med at forskeren risikerer at blive positioneret som repræsentant for den legitime kultur får imidlertid en ekstra dimension, fordi forskningen netop handler om køn. Netop når det angår køn, er middelklassens kultur i særlig grad italesat som den legitime (Faber 2008), og netop når det angår køn er indvandrere, og særligt indvandrer-mænd, italesat som repræsentanter for det illegitime, upassende og uønskværdige (Andreassen 2005).

Således frembæres legitime diskurser om køn af en forsker, der i feltet er positioneret som hvid, etnisk dansk og tilhørende den kulturelle fraktion af middelklassen, til minoritetsunge, der i forvejen i offentlige diskurser er udpeget som kønspolitisk illegitime. Feltrelationen får dermed en etnisk og klasse-mæssigt undertone eller gennemfarvning.

Forskerens etnicitet, alder og klasse medfører desuden en konkret risiko for, at forskeren kan blive identificeret som systemrepræsentant, eller at mødet med forskeren hos de unge kan aktivere erfaringer knyttet til tidligere møder med systemrepræsentanter: pædagoger, socialrådgivere eller politiet.

Således er det værd at bemærke, at forskningen foregik i institutioner, og at de problemer som viste sig kan have en forbindelse til denne institutionskontekst. I sin undersøgelse af konstruktionen af institutionelle identiteter blandt etnisk minoriserede unge/større børn på et socialpædagogisk fritidstilbud forklarer

Andersen lignende metodiske problemer med institutionernes “diskursive miljø” og de positioner, som det sætter (2005). Således er det sandsynligt, at subtile antagonismer, som kan findes i institutionerne, flytter med ind i interviews og feltrelationer.

Man kan imidlertid argumentere for, at det *også* er bredere samfundsmæssigt udbredte diskurser og opfattelser, der slår igennem. I denne artikel er fokus således ikke på institutionelle forhold. Snarere fokuserer jeg på bredere sociokulturelle forhold, der påvirker feltrelationerne. Dels fordi der allerede findes udmærkede analyser med fokus på institutioner (Andersen 2005, Staunæs 2007), dels fordi problemstillinger i beslægtede forskningsprojekter på tværs af forskellige institutionskontekster (Andersen 2005, Hviid 2007, Staunæs 2007) tyder på, at de metodiske problemer skal forstås på baggrund af overordnede samfundsforhold.

Når forskellige forskere på forskellig tid og sted har oplevet parallelle problemer, er det samtidig sandsynliggjort, at problemerne ikke kan tilskrives individuelle egenskaber hos forskerne. Mehmets forventning peger derfor *ud over relationen til mig som person* og siger noget om, hvordan unge mænd som Mehmet forventer at blive objektiveret.

Afkodninger af forskerens ærinde

Feltrelationernes kompleksitet kan forstås ud fra den måde, de unge opfattede den forskning, der skulle foregå på. Der er allerede ovenfor givet en forsmag på dette i episoden, hvor Mehmet “spontant” gætter på, at forskerens undersøgelse handler om “bander”. Netop i bandebegrebet er der allerede indskrevet etnicitet og køn (Andreassen 2005). En række episoder viser på samme måde, hvordan de unge mænd forventede at blive objektiveret – hvad de forventede udenforstående ville kunne finde interessant ved dem.

Allerede anden aften på Den anden Ålborgklub udspiller der sig en episode, hvor forskerens interesse for de unge tolkes som en interesse for “ballade” og kriminalitet:

[De unge har lige snakket med Per, som er leder]. Da han er gået, spørger jeg: “Kender I Osman?” Det gør de. De spørger, hvor jeg kender ham fra. Jeg fortæller, at “jeg kender ham fra Aalborg Øst, hvor jeg har lavet en undersøgelse, jeg skal også lave en her, det er derfor jeg er her”. “Om kriminalitet?”, kommer det prompte fra Abdullahi. “Nej, det er faktisk ikke så meget om det, det er mere om den kultur de unge selv skaber”, svarer jeg. Det svar accepterer de 2 drenge...

Tirsdag 13/4 2004. Den anden Ålborgklub.

I denne episode opfatter Abdullahi det med det samme sådan, at forskeren nok er interesseret i kriminalitet. Dette skal forstås i samtalens kontekst, hvor forskeren netop har forsøgt at trække sine bekendtskaber fra en anden del af Aalborg

med ind på Den anden Ålborgklub ved at nævne, at han kender Osman, som er kendt for netop kriminalitet. Måske var det en fejl at nævne Osman, men forskeren vurderede i situationen, at det at nævne en tredje fælles bekendt kunne være en omvej til at opnå fortrolighed i feltet.

Også i interviewene oplever forskeren, at de unge foregriber og fortolker hans spørgsmål, som om de var rettet mod det negative eller kriminelle. Eksempelvis spørger forskeren Tariq, om de er en fast gruppe, der går sammen, hvilket Tariq resolut afkræfter, hvorefter han siger, at de "bare er venner". En tolkning kunne være, at Tariq aflæser forskerens spørgsmål som et indirekte bandespørgsmål. At afvise at tilhøre en fast gruppe er måske fra Tariqs synspunkt nogenlunde ensbetydende med at afvise at tilhøre en af de, ifølge medierne, allestedsnærværende indvandrerbander. At sige at man ikke tilhører en fast gruppe, kan derfor være det samme som at disidentificere sig fra en bandeidentitet.

At blive mødt som kriminel

Tariq afkræftede hurtigt at tilhøre en fast gruppe af unge. Ligeledes reagerer de unge på bestemte måder, når forskeren spørger til politiet. De enten afviser at tale om relationer til politiet eller overdriver og dramatiserer stereotypen om den kriminelle indvandrerdreng.

Da Farukh bliver spurgt, svarer han med et kortfattet "De er gode nok". Farukh har efter min vurdering formentlig ikke haft særligt mange konkrete erfaringer med politiet om nogen overhovedet, idet han ikke tilhører den kriminaliserede del af de interviewede. Det er derfor ikke usandsynligt, at han aldrig har haft problemer med politiet. Som ekstra betydningslag lægger sig imidlertid følgende tolkningsmulighed: At blive spurgt hvad man mener om politiet, kan fra de unges positioner tolkes som et spørgsmål om, hvorvidt man er en person, der ofte er i kontakt med politiet og dermed som om, forskerens forsøger at finde ud af, *hvorvidt man er en person, politiet har grund til at interessere sig for*. At svare kortfattet og undvigende kan da være det samme som at afvise, at man overhovedet har erfaringer med politiet, at man er en person politiet har grund til at interessere sig for; også selv om forskerens ærinde på lige netop det tidspunkt i samtalen egentlig var at spørge til mulige racismeerfaringer.

I en række episoder lagde de unge mænd imidlertid ikke direkte afstand til identiteten som kriminel. Snarere overdrev og dramatiserede de det kriminelle på en karikerende eller ironisk måde. Der var vel at mærke tale om episoder, hvor forskeren ikke bragte kriminalitet på banen, men hvor de unge reagerede på en måde, der viser, at de tolkede det sådan, at det var kriminalitet forskeren var interesseret i. Måske fordi det er den interesse, de er vant til, at voksne myndigheds-personer eller pressen, har. Et eksempel på en sådan episode foregår den første aften i Århusklubben:

[Jeg har netop hilst på drengene og vi er gået neden under i træningsrummet, da Bilal [personale] finder ud af, at han har glemt sin nøgle oven

på og smutter og efter den] Imens er jeg alene med de 3 drenge, som indtil nu er mødt op. Drengene slås og er højroastede. En af dem råber "vi er bare så kriminelle", og skubber til en af de andre.

Fredag 14/10 2005. Århusklubben.

På det tidspunkt hvor episoden finder sted, har forskeren mødt de unge for første gang for få minutter siden. Forskeren har ikke haft tid til at tale med de unge om sit projekt, og der er altså ikke noget forskeren kan have sagt, der kan have givet de unge den ide, at forskeren er interesseret i dem som kriminelle. I stedet er der tale om, at de unge tillægger forskeren en bestemt kriminalitetsfikseret interesse, som de så spiller op til på en karikerende måde. Måske fordi det breakdanceprojekt, de unge mænd deltager i, blandt andet *er* et kriminalpræventivt projekt, hvorfor de unge før kan have haft besøg af observatører udefra med interesse for kriminalitet og kriminalprævention.

En anden aften sidder forskeren og hænger ud i Den første Ålborgklub:

"Kommer Ousamah og Fahrudin i dag?" spørger jeg, intet svar. Lidt efter forsøger jeg igen: "Hallo kommer Ousamah og Fahrudin i dag?" spørger jeg lidt højere. "Nej de kommer ikke. De er blevet anholdt" siger Adnan, med en vis ironi i stemmen. De andre griner. Lidt efter er der en der siger "jo de kommer". "Nå, de kommer altid", siger jeg. En eller anden mumler et bekræftende "ja".

Mandag 8/9 2003. Den første Ålborgklub.

I denne episode ironiserer Adnan over alment udbredte fordomme om unge indvandermænd. En tolkning kunne være, at de unge tror forskeren abonnerer på disse fordomme. Adnans ord falder i en kontekst, hvor forskeren forsøger at sætte en samtale i gang ved at smalltalke, om hvem der mon kommer den pågældende aften. De unge undviger først forskerens invitation til samtale, men slår derefter over i at drille forskeren med den interesse, de tilsyneladende antager, at han har. De veksler således mellem to forskellige strategier for at undvige eller øve modstand mod kategoriseringen som kriminel andengenerationsindvandrer: at nægte forskeren adgang til deres verden ved at afvise hans invitation til samtale og at karikere stereotypen om den kriminelle indvandrer.

En anden episode fandt sted på Den anden Ålborgklub. Forskeren har stået og talt med nogle unge om aftenen uden for klubben, fordi de ikke må komme ind. Hen mod lukketid tilbyder forskeren en af de unge mænd et lift hjem. "Nej, jeg skal være sammen med dem her", svarer den unge mand og tilføjer så, efter en kort pause, relativt højt "jeg skal tage stoffer". Ordene falder på et tidspunkt, hvor der er mange unge mænd i nærheden, der ikke kan undgå at høre, hvad der siges. Der kan foreslås flere lag af tolkninger af dette udsagn: *For det første* siger den unge mand, at han skal tage stoffer med "officiel" adresse til forskeren, men

samtidig med de andre unge mænd som publikum (så højt, at alle kan høre det). Der er muligvis simpelthen tale om en provokation af en af "de voksne". *For det andet* kan det være, at den unge mand tester forskerens tolerance. Kort forinden har forskeren hængt ud sammen de unge, der stod udenfor og ikke måtte komme ind. Nu er det måske på tide at finde ud af, om forskerens venlighed var påtaget, eller om han i sidste instans er en fordømmende repræsentant for den legitime kultur. Endelig, *for det tredje*, er det en tolkningsmulighed, at den unge karikerer eller parodierer den stereotype opfattelse af disse unge, som findes diskursivt udbredt, og som han måske tror eller forventer forskeren har af ham. Han overspiller og karikerer stereotypen og gør dermed indirekte modstand mod disse repræsentationer.

Forskeren som politispion

I ovenstående episoder gør de unge ved hjælp af afvisning, ironi og karikatur modstand mod den forventning om kriminalitet, som de tilsyneladende antager at andre retter mod dem, idet de disidentificerer sig fra en identitet som kriminel over for forskeren. Det er nærliggende, at i hvert fald en del af de unge faktisk har konkrete erfaringer med at blive opfattet som kriminelle, eller at kriminalitet er det aspekt af deres liv, der plejer at interessere andre; og at det er på den baggrund, at denne specifikke variation over modstand i feltrelationen skal forklares og forstås.

I en anden episode er logikken imidlertid langt mindre subtil. Her er der tilsyneladende tale om, at en ung vittelig tror, at forskeren faktisk direkte arbejder for politiet. Passagen starter netop som Tariq har fortalt, at han "bare for sjov" bruger ordene perker og neger:

SQJ: *Hvornår er det dårligt og hvornår er det noget godt [at sige perker til sine venner]?*

Tariq: *Jeg ved det ikke mand (tydeligt irriteret)*

SQJ: *Hvis jeg nu kom hen til dig og jeg ikke kendte dig og så jeg sagde perker til dig, så ville det være noget dårligt, ikke?*

Tariq: *Så havde jeg dræbt dig på stedet*
(stilhed)

SQJ: *Er det også nogen gange for at være sej, man siger de ting?*

Tariq: *Jeg ved det ikke, hvorfor spørger du mig?*

SQJ: *Fordi at du ved noget om det. Du ved kun noget om dit eget liv. Jeg ved jo ikke noget om dit liv. Det er det jeg skal prøve at finde ud af. Jeg skal prøve at snakke med en masse unge, og så finde ud af de ting. Jeg kan jo ikke finde ud af det uden at snakke med nogen.*

Tariq: *Ja, og så går du over til politiet og giver det her*

SQJ: *Hvad, hvad gør jeg?*

Tariq: *Ja, ja, ja*

SQJ: *Jeg går sgu ikke over til politiet og giver noget*

Tariq: *Jo, Jo, jo*

SQJ: *Det gør jeg ikke Ahmed , eller ikke Ahmed*

Tariq: *Jo, jo, jo*

SQJ: *Hvorfor tror du, at jeg gør det?*

Tariq: *Jo jo jo jo jo*

SQJ: *Det gør jeg ikke*

Tariq: *Jo*

SQJ: *Det er ikke sådan, det er*

Tariq: *Jo (griner)*

SQJ: *Nej*

Tariq: *Jo*

[...]

SQJ: *Jeg siger ikke noget som helst til politiet*

Tariq: *Hva? Fortæl det lige, hvorfor går du over til [uhørligt]*

SQJ: *Jeg siger ikke noget til politiet*

Tariq: *Hvorfor, hvorfor?*

Interview Tariq 27/2 2004

Forskerens frustration og rådvildhed bliver tydelig i denne passage, hvor modstand mod overhovedet at lade sig interviewe, slår over i at informanten eksplicit anklager forskeren for at være politispion. Faktisk så tydelig, at forskeren kommer til at kalde informanten et forkert navn. Samtidig forsøger forskeren at appellere til Tariqs deltagelse og fornuft ved at udpege ham som ekspert i sit eget liv. Forskerens replik minder i slående grad om en sekvens refereret hos Andersen, hvor hun på lignende vis appellerede til en ung ved at sige, at "at han ved nogle ting, som jeg aldrig har en jordisk chance for selv at opleve og derfor rigtig gerne vil høre fra en, som kender det" (2005:69). Denne type udvekslinger er paradoksale, idet de på gang appellerer til den interviewedes fornuft og derved interPELLerer vedkommende som en rationel eller fornuftigt aktør, og samtidig taler ned til ham ved kraftigt at antyde, at hans nuværende holdning er ufornuft-

tig eller irrationel. Den interviewede har altså mulighed for at blive rationel, hvis han gør som interviewerens ønsker. Modstanden mod at deltage italesættes dermed som irrationel i en udveksling, der genremæssigt minder ikke så lidt om et karikeret lærer/ulydig-elev forhold.

Modstand mod kulturel andengørelse

At opleve eller tro at andre kun er interesseret i en på grund af den kriminalitet (de tror) man begår, er en form for interpellation, der kalder på modstand, undvigen og disidentifikation. Det er imidlertid andre former for interesse, der også aktiverer modstand hos de unge.

I interviewsituationer, hvor etnicitet sætter sig igennem ofte implicit, er der således eksempler på, at de unge på forskellig måde øver modstand mod eller forsøger at undvige de fordomme om familiære forhold, som offentlige diskurser knytter til deres etnicitet. Da forskeren eksempelvis i interviewet med Masoud og Changiz spørger Masoud, om han skal giftes, svarer Masoud ved at ironisere over vestlige forestillinger om flerkoneri: "Selvfølgelig mand, fire koner".

I et andet interview reagerer Tariq negativt over for de potentielle værdidomme, der kunne ligge i forskerens spørgsmål om hans forhold til sin familie:

SQJ: *Har du det godt med dine forældre?*

Tariq: *Ja ja*

SQJ: *Både din mor og din far?*

Tariq: *Jap, yep, yep, yep, yep. Kom nu med nogen ordentlige svar mand. Ikke sådan nogen kedelige nogen mand, jeg bliver søvnig af det.*

SQJ: *Hvordan lever dine forældre?*

Tariq: *Hvordan lever du menneske?*

[forskeren fortæller lidt om sit liv]

Tariq: *Jeg ved ikke, hvad de tænker på.*

Interview, Tariq, 27/2 2004.

Passagen fra interviewet med Tariq har to motiver. Forskeren spørger først til de familiære relationer. Dette kan Tariq potentielt have tolket som en ansats, der trækker i retning af at patologisere relationer i familien. I hvert fald afviser han, at der overhovedet er noget at tale om her. Derefter spørger forskeren om, hvordan familien lever. Dette spørgsmål afvises med et "jeg ved ikke hvad de tænker på". En pointe kunne være, at dette spørgsmål simpelthen er alt for bredt, og at dette er en metodisk fejl⁵. En anden, at Tariq opfatter det sådan, at forskeren ønsker at tale om kønsarbejdsdeling, men at Tariq undviger en samtale, der potentielt patologiserer den livsform, som eventuelt måtte findes i hans familie.

Påberåbelse af normalitet

En af de strategier forskeren oftest oplever, at de unge benytter for at undvige eller gøre modstand mod en potentiel kulturel forskellighedslogik, er at påberåbe sig normalitet.

Påberåbelsen af normalitet kan foregå både implicit og eksplicit. I interviewet med Tahir spørger forskeren eksempelvis, om Tahir har pigevenner, hvortil han svarer "Ja, selvfølgelig har du pigevenner". En tolkning kunne være, at Tahir opfatter forskerens spørgsmål som grundet i en kulturel forskellighedslogik, hvor Tahir tilbydes den ikke-normale position som en ung mand med indvandrerbaggrund, der ikke må have venskabelige relationer til piger for sine forældre. Der ligger således en afvisning af andenheden og en implicit fordring på normalitet i Tahirs påpegning af, at man *selvfølgelig* har pigevenner.

Changiz reagerer på tilsvarende vis, da forskeren snakker med de unge om kærester. Changiz siger:

Jeg tror ikke min far han sådan har noget imod, at jeg har kærester. Jeg har taget mange af mine kærester hjem til mig. Mange piger hjem til mig. Og videoaften med gutterne. Jeg har også fået lov til at drikke. Sådan *normalt* liv.

Changiz påberåber sig her normalitet ved at disidentificere sig fra billedet af den unge indvandrermand, der ikke må have kærester. Samtidig får han indirekte sagt, at hans familie ikke svarer til mediebilledet af restriktive indvandrerfamilier.

Brugen af ordet "normalt" går igen flere gange i interviewet med Ahmed. Eksempelvis da interviewet kommer ind på Ahmeds familie, og forskeren spørger ham om kønsarbejdsdelingen i familien:

SQJ: *okay, nu bor dine forældre ikke sammen, men jeg kunne godt tænke mig at spørge: Hvordan lever de, altså gør de nogen forskellige ting?*

Ahmed: [uhørligt] *eller altså man lever bare, man lever som man lever jo, **normalt***

SQJ: *Men er det sådan noget med, at for eksempel kvinden hun gør nogen bestemte ting?*

Ahmed: *nej nej*

SQJ: *Laver mad og vasker op, manden han gør nogen andre ting*

Ahmed: *nej nej slet ikke, det er **helt normalt**. Det er ikke sådan noget som folk tror det er. Det er det ikke.*

Interview, Ahmed, Nørrebroklubben. 18/2 2004.

Ifølge Ahmed lever hans familie bare "som man lever". Det er "helt normalt". Ahmed undviger dermed, på sin families vegne, kategoriseringen som den ikke-normale anden.

Ironi og sarkasme

De unge mænd bruger ofte ironi eller sarkasme til, i deres interaktion med forskeren, at kommentere etnicitetsdimensionen i samværet eller yde modstand mod stereotype forestillinger om indvandrere i almindelighed, indvandrerunge i særdeleshed eller de kvarterer, de bor i.

De unge mænd ironiserede også over forskerens rolle, som en der i kraft af sin position kan give autoritative beskrivelser af disse unge mænd:

AbdiRahmane, Abbas, Ousamah, Fahrudiin og Thomas er i rummet. AbdiRahmane siger pludselig højt. "Hallo hvad er det det han laver ham der". [...] "Han er forfatter. Det er ham der har lavet den der bog", siger Abbas. "Hallo hvad skriver du om os", spørger Ousamah. [...] "Hallo forfatter", siger AbdiRahmane. "Hvad vil du med det? Du er på det helt forkerte spor. Du skal være læge". [...]. "Det er der fremtid i. Ikke det der forfatter". Han begynder at gå rundt i rummet. "Hvad vil du skrive om os. Hvad er der at skrive?" Han sætter sig ved siden af mig. "Okay", siger han "nu siger vi det her er et talkshow. Du får kun 5 sekunder, så spørger jeg dig om noget: Hvad vil du sige om de her unge i Aalborg Øst husk nu du har kun 5 sekunder". "Så kan man jo ikke sige noget", begynder jeg. "Kom nu sig nu noget", siger han, og fortsætter. "Om de unge, de er sådan et dårligt sted og der er så meget kriminalitet". "Hold nu kæft AbdiRahmane", er der en der grinende siger. "Du forvirrer dig selv", er der en, der supplerer. AbdiRahmane fortsætter, stadig i en skælmsk tone. "Der er meget kriminalitet, hvad vil du sige?" "Så meget er der jo heller ikke", siger jeg. "I er jo ikke nogen gangstere eller sådan noget". "Jo. Det er rigtigt nok... det er der", siger AbdiRahmane. "Ikke så meget nu som før i tiden", supplerer Abbas. "Før i tiden lavede vi meget. Men det gør vi ikke så meget nu". "Ja", siger jeg, "men der er jo ikke så meget som der står i avisen". Abbas svarer: "Avisen har skrevet om os før, det var før i tiden. Der lavede vi meget". AbdiRahmane afslutter sit "show". "Nej", siger han. "Det der forfatter, det holder ikke". Lidt mere seriøst tilføjer han: "Det er godt nok du er på rette vej. Men du må finde på noget andet".

Torsdag 4/9 2003. Den første Ålborgklub.

I passagen gør AbdiRahmane grin med forskeren, samtidig med at han underholder de andre unge, der er i rummet. Han konfronterer således forskeren med, at denne, i kraft af sin akademiske position, har mulighed for at producere autoritative beskrivelser af de unge. Han berører derved, måske uden at vide det, de

stadige forhandlinger forskeren fører med sig selv om, hvordan han kan beskrive disse unge; forhandlinger, der afspejler den større "crisis of representation" (Clifford 1988), der efter den naive empiricismes sammenbrud gennemsyrrer kvalitativ (kultur)sociologisk forskning i og om marginaliserede og udstødte grupper. Følgelig har forskeren svært ved at svare kvalificeret, da AbdiRahmane påtager sig rollen som emsig interviewer og forsøger at fremtvinge et svar ved at gentage ordene "hvad vil du sige?". Det bliver ved en spagfærdig påpegning af, at de unge ikke er så kriminelle, som de ofte skildres. Abdirahmane dekonstruerer i en vis forstand forskningsrelationen, idet han både flytter den et andet sted hen og ændrer dens regler.

Samtidig gør AbdiRahmane grin med mediernes repræsentation af de unge og det område, de bor i, når han, i sin påtagne rolle som talkshowvært, siger om de unge, at de "er sådan et dårligt sted, og der er så meget kriminalitet". AbdiRahmane gør dermed på en gang grin med forskerens position som autoritativ beskriver af de unge, og mediernes repræsentation af de unge og de områder de bor i.

Masoud bruger også ironi, når forskeren i interviewet med Masoud og Changiz spørger ham, om han har pigevenner:

SQJ: Hvad med jeres venner, sådan dem i går sammen med, er det kun drenge eller er det også piger?

Masoud: [piftelyd]

[...]

Masoud: [Griner] *Det er ubeskriveligt, hvor mange pigeveninder jeg har.*

SQJ: Har du mange venner, der er piger?

Masoud: *Orrhhj, jeg har over tusind*

[...]

Masoud: *Jeg har en veninde som har tusind veninder, dem er jeg også veninder med. Så længe jeg har en, ikke også, så har jeg over en million. Seriøst, de fortæller den anden veninde, jeg er sød jeg er smuk og jeg ved ikke hvad, så bliver jeg præsenteret til den anden veninde...*

Intervi, Changiz & Masoud. Århusklubben 22/11 2005.

Masoud bruger her ironien i en situation, hvor forskeren spørger, om han har pigevenner. Masoud vælger at håndtere den tilbudte position som en ung indvandrermand, der ikke må have venskabelige relationer til piger ved at give et svar, som er åbenlyst overdrevet. Derved aktiverer han – og ironiserer samtidig over – en anden repræsentation, nemlig forestillingen om, at unge indvandrer-mænd er særligt virile og har en særlig mystisk tiltrækningskraft over for unge danske kvinder.

Konklusion og perspektivering

I ovenstående analyse er det vist, at feltrelationer kan begribes som et møde mellem sociale positioner. Den analytiske vinkling åbner op for at forstå de metodiske problemer, der opstod i feltarbejdet som udtryk for et komplekst samspil mellem forsker og udforsket. På grund af sin positionering, der i mere end en forstand repræsenterer det legitime, kommer forskeren til at stå som repræsentant for den legitime kultur, mens de udforskede kommer til at repræsentere andenheden.

I materialet viser der sig dels modstand mod kulturelle fordomme dels modstand mod at blive opfattet som kriminel. Begge dele har med etnicitet at gøre, idet bandebegrebet allerede er forsynet med etnisk/raciale konnotationer i kraft af diskurser, der gør bander til et etnisk minoritetsfænomen, fremstiller unge indvandrermand som mere kriminelle end andre samt rutinemæssigt forklarer denne merkriminalitet med kulturelle forskelle (Andreassen 2005, Prieur 1999). Det er således en kulturel forskellighedslogik, som kommer til at ligge som en subtil strukturerende bund under interaktionerne, når forskeren, som jeg, er hvid og etnisk dansk, mens de udforskede er mørkhårede, mørklødede og har etnisk minoritetsbaggrund. Denne virker formentlig sammen med en klassemæssig positionering, som dog ikke på samme måde bliver synlig i det empiriske materiale.

Når den kulturelle forskellighedslogik i så høj grad kommer til at strukturere feltrelationerne skyldes det måske, at de konkrete institutioner allerede forud for forskerens indtræden er præpareret med en sådan logik. Men det skyldes *også*, at institutionerne er indlejret i en større social virkelighed, hvis diskurser om første- og andenhed slår igennem og får konsekvenser for, hvordan minoritet og majoritet kommer til at fortolke hinandens hensigter og dermed for hvilke interviewerroller og iagttagerspositioner, det overhovedet bliver muligt at etablere i feltet. Trods gode hensigter er det ikke muligt helt at undslippe etnicitet som en bund under feltrelationer, i en national kontekst, hvor den kulturelle forskellighedslogik er så kraftfuld.

De unge mænd, som deltog i undersøgelsen, var imidlertid langt fra passive i deres møde med forskeren. Snarere iværksatte de aktivt en række strategier spændende fra ironi over forsøg på at undvige objektivering til direkte afvisning. De gjorde modstand på måder, der indikerer, at de oplevede sig mødt som kulturelt anderledes eller forventede at blive mødt på den måde. De afviste at have noget at gøre med kriminalitet, de afviste at være kulturelt anderledes, og de påberåbte sig normalitet.

Dette siger *for det første* noget substantielt om disse unge mænds forhold til voksne, hvide autoriteter fra middelklassen. Mere generelt peger artiklens analyser *for det andet* på vigtigheden af at forstå feltrelationer og interaktioner i kvalitativ forskning som et møde mellem mennesker, der hver især er flerdimensionelt positioneret. Konklusionen er, at feltrelationerne i høj grad er struktureret af de sociale positioner som mødes i feltet, men også at informanter, der udefra betrag-

tet fremstår som relativt underprivilegerede, aktivt og kreativt forholder sig til at være objekter for forskningens blik.

Hvis jeg skal række ud over de analyser, der er foretaget i denne artikel, og udfolde, hvordan metodiske problemer kan opfattes som data, må jeg så perspektivere til andre dele af forskningsprojektet. Her vises, at de unge også kapitaliserer på at være etnisk positioneret, idet de fremdrager, dramatiserer, og "skruer op for" elementer af Vestens måde at positionere "den anden" på, der kan vendes til lokale fordele (Jensen 2006, 2007 se også Sandberg 2005, Sandberg & Pedersen 2006). De unge kapitaliserer altså på den ene side på den måde, de er positioneret på, mens de på den anden side til tider reagerer med forskellige typer af modstand, der indikerer, at de oplever sig mødt som kulturelt anderledes. Modstanden mod at blive fastlåst i den position, man selv iscenesætter, peger således også på en kompetence til *rolleskift*⁶. Denne pointe er vigtig, fordi en del af forskningslitteraturen peger på et fravær af netop denne kompetence. Eksempelvis skildrer Bourgeois de unge puertoricanske mænd, han har færdedes iblandt, som ude af stand til at skifte roller (1995:142). Den kompetence til rolleskift, jeg derimod kan konstatere, peger i retning af noget specifikt hos grupper, der på en gang befinder sig i en midt-i-mellem, på-kanten-af og på-kant-med position. Da bliver identiteten måske så meget desto mere modsætningsfyldt og flertydig, og kompetencen til rolleskift bliver næsten en nødvendighed.

Dette har også relevans for den teoretiske udlægning, at opfattelser, in casu en bestemt forestilling om sort maskulinitet, der virker undertrykkende, internaliseres hos de undertrykte selv⁷. Kapaciteten til rolleskift synes at pege i en anden retning, når det gælder mine informanter. Det virker ikke som om (alle) de unge mænd, jeg har færdedes iblandt, (fuldstændig) har internaliseret de sociokulturelle forestillinger om unge mellemøstlige eller sorte mænd, som findes på et samfundsmæssigt plan. Snarere end en internalisering af forestillinger om sort hypermaskulinitet ser det ud til, at nogle af dem mere eller mindre (u)bevidst bruger disse repræsentationer til at foretage en bestemt stilistisk iscenesættelse af deres selv, samtidig med at de er fuldt ud klar over, at denne repræsentation ikke udtrykker noget entydigt sandt om dem. Måske reagerer de i feltrelationen først og fremmest mod det, de oplever som en fastlåsning i en essentiel andenhed.

Noter

Tak til Camilla Elg, Lis Højgaard, Ann-Dorte Christensen og Annick Prieur for kommentarer til tidligere udkast af denne artikel.

1. Ifølge Bourdieu skyldes modstanden ofte, at det er smerteligt at deltage i afdækningen af årsagerne til de former for social underprivilegering, der er med til at præge ens liv; at det for socialt nødstedte aktører kan være ubehageligt at være med til at analysere "what's wrong with their lives" (1999a:615). Bourdieu peger imidlertid også på, at det kan være en positiv oplevelse at blive objektiviseret, når det sker i en dialogisk proces. Et interview kan således ideelt foregå som en proces, hvor interviewerens hjælper og støtter informanten til at søge efter de strukturelle forhold, der præger informantens liv (Bourdieu 1999a:615, Prieur 2002b:127). Dette motiv findes også i mit materiale, men er ikke omdrejningspunktet for nærværende artikel.

2. For alternative begreber se Yilmaz (1999) om etnificering og Horst (1991) og van Dijk (1993) om etnicisme (se desuden Røgilds 2002, Prieur 1999, Stolcke 1995, Hervik 1999, Diken 1998).
3. I artiklen omtaler jeg mig selv i tredjeperson som "forskeren". Dette er dels et forsøg på ved analytisk fremmedgørelse at gennemtvinge en objektivisering af min egen praksis i feltet, dels et forsøg på at markere, at de problemstillinger der opstår i feltet ikke nødvendigvis er afhængige af de konkrete aktørers personlige egenskaber (se nedenfor).
4. Idet der er tale om flygtninge- og indvandrerfamilier, kan familien godt have indtaget en relativt velstillet position, i det der engang var hjemlandet.
5. Omvendt er det en standardanbefaling at spørge åbent og inviterende i kvalitative interviews (Kvale 1997, Chase 1995).
6. I sin undersøgelse af mexicanske transvestitter viste Prieur på lignende vis, at disse skiftede mellem at påberåbe sig henholdsvis mandlighed og kvindelighed afhængig af situationen (1998). Tilsvarende omtaler Sandberg & Pedersen evnen til at skifte mellem fortællinger og roller hos kriminaliserede unge indvandermænd, i Oslo (2006:238).
7. Se eksempelvis hos Mercer & Julien, der pointerer, at sorte mænd i vidt omfang har internaliseret "the myth of black hypersexuality" (1988:159), og Bourgeois der beskriver en proces, hvorved de unge puertoricanske mænd han undersøgte internaliserer deres egen strukturelle marginalitet (1995) (se også Alsop, Fitzsimons & Lennon 2002:153).

Litteratur

- Adler, Patricia A. & Adler, Peter 2001: "The reluctant respondent". In: Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A.: *Handbook of interview research*. London: Sage Publications.
- Alsop, Rachel, Anette Fitzsimons & Kathleen Lennon 2002: *Theorizing Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Althusser, Louis 1971: *Lenin and philosophy and other essays*. London: New Left Books.
- Andersen, Kathrine Vitus 2005: *Problembørn, pædagoger og perkere*. Ph.d.Afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Andersen, Kathrine Vitus 2006: "Perker med no-life i Velfærds-danmark". *Dansk Sociologi*, Vol. 17, No. 2; pp. 27-41.
- Andreassen, Rikke 2005: *The Mass Media's Construction of Gender, Race, Sexuality and Nationality*. Ph.d. afhandling, Toronto Universitet.
- Bourdieu, Pierre 2005 [1972]: *Udkast til en praksisteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre 1999a: "Understanding", In: Pierre Bourdieu et al.: *The Weight of the WORLD: Social Suffering in Contemporary Society*; pp. 607-626. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre 1995 [1979]: *Distinksjonen*. Oslo: Pax Forlag.
- Bourgeois, Philippe 1995: *In Search of Respect – selling crack in El Barrio*. Cambridge University Press.
- Chase, Susan E. 1995: "Taking narrative seriously – Consequences for Method and Theory in Interview Studies", in: Josselson, Ruthleen & Lieblich, Amia (eds.): *The Narrative Study of Lives Volume 3: Interpreting Experience*; pp. 1-26. London: Sage Publications.
- Clifford, James 1988: *The Predicament of Culture: Twentieth-Century Ethnography, Literature, and Art*. Harvard University Press.
- Collins, Patricia Hill 2000: "it's all in the family: Intersections of Gender, Race and Nation" in: J. Narayan, Uma & Sandra Harding (eds.): *Decentering the center: Philosophy for a multicultural, postcolonial and feminist world*. Indiana University Press.

- Collins, Patricia Hill 1993: "Towards a New Vision: Race, Class and Gender as Categories of Analysis and Connection", *Race, Sex & Class* Vol. 1, No. 1.
- Crenshaw, Kimberle W. 1991: "Mapping the Margins – Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Colour", *Stanford Law Review*, Vol. 43, No. 6, Jul. 1991; pp. 1241-1299.
- Crenshaw, Kimberle W. 1989: "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Anti-racist Politics", *University of Chicago Legal Forum*, University of Chicago 1989; pp. 139-67.
- van Dijk, Teun 1993: *Elite discourse and racism*. London: Sage publications.
- Diken, Bülent 1998: *Strangers, Ambivalence and Social Theory*. Ashgate.
- Faber, Stine Thidemann 2008: *På jagt efter klasse*. Ph.d. afhandling, Aalborg Universitet.
- Gingrich, Andre 2004: "Conceptualizing Identities", in: Bauman, Gerd & Gingrich, Andre (ed.): *Grammars of Identity/Alterity – A Structural Approach*. BergHahn Books, pp. 3-17.
- Hervik, Peter (eds.) 1999: *Den generende forskellighed – danske svar på den stigende multikulturalisme*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Horst, Christian 1991: "Marginalisering og etnicisme", *Dansk Sociologi*, Vol. 2, No. 4; pp. 66-85.
- Hviid, Kirsten 2007: "No life", Ph.d. afhandling, Aalborg Universitet.
- Jensen, Sune Qvotrup 2008: "Andenhed, hybriditet og agens", FREIA skriftserie Nr. 68, december 2008.
- Jensen, Sune Qvotrup 2007: "Fremmed, farlig og fræk: Unge mænd og etnisk/racial andenhed – mellem modstand og stilisering", Ph.d. Afhandling, Aalborg Universitet.
- Jensen, Sune Qvotrup 2006: "Rethinking Subcultural Capital", *Young, Nordic Journal of Youth Research*, Vol. 3, No. 14; pp. 257-276.
- Järvinen, Margaretha 2004: *Hjemløse flygtninge og indvandrere*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (eds.) 2005: *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kofoed, Jette 2005: "Holddeling: Når der gøres maskulinitet og hvidhed", *Kvinder, Køn & Forskning*, No. 3, pp. 42- 52.
- Kvale, Steinar 1997: *InterView*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lykke, Nina 2003: "Interseksjonalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, No. 1, 2003.
- Mercer, Kobena & Julien, Isaac 1988: "Race, Sexual Politics and Black Masculinity: A Dossier", in: Chapman, Rowena & Rutherford, Jonathan (eds.): *Male order: Unwrapping masculinity*. London: Lawrence & Wishart.
- Mørck, Yvonne 2005: "Interseksjonalitet og diversitet – Fadimesagen", in: Bech, Henning & Anne Scott Sørensen (eds.): *Kultur på kryds og tværs*. Århus: Klim.
- Phoenix, Ann 2001: "Practising Feminist Research: the intersection of Gender and "Race" in the Research Proces", in: Bhavnani, Kum-Kum (eds.): *Feminism and "race"*, Oxford University Press; pp. 203-219.
- Prieur, Annick 2004: *Balansekunstnere*. Oslo: Pax Forlag.

- Prieur, Annick 2002b: "Objektivering og refleksivitet – om Pierre Bourdieus perspektiv på design og interview", in: Jacobsen, Michael Hviid, Kristiansen, Søren & Prieur, Annick: *Liv, Fortælling, Tekst – Strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg Universitetsforlag; pp. 109-132.
- Prieur, Annick 1999: "Maskulinitet, kriminalitet & etnicitet", *Social Kritik* 65/66; pp. 33-43.
- Prieur, Annick 1998: *Mema's House, Mexico City*. The University of Chicago Press.
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana 2005: *Intersektionalitet*. Stockholm: Liber.
- Røgilds, Flemming 2002: "Den nye racisme: Aktører. Forhistorie. Modstrategier", *Dansk Sociologi*, No. 3 Vol. 13; pp. 101-110.
- Sandberg, Sveinung 2005: "Stereotypiens dilemma", *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 5(2):27-46.
- Sandberg, Sveinung & Pedersen, Willy 2006: *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schierup, Carl-Ulrik 1993: *På kulturens slagmark*. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag.
- Skeggs, Beverly 1997a: *Formations of Class and Gender*. London: Sage.
- Skeggs, Beverly 1997b: "Classifying Practices: Representation, Capitals and Recognitions", in: Mahony, Pat & Christine Zmroczek: *Class Matters: "Working-Class" Women's Perspectives on Social Class*. Hong Kong: Taylor & Francis.
- Spivak, Gayatri Chakravorty 1985: "The Rani of Sirmur: an essay in reading the archives", *History and Theory*, Vol. 24, no. 3, October 1985, pp. 247-272.
- Staunæs, Dorthe 2007: "'I am right behind him' – Managing Fear and Boys in the Time of the Danish Cartoon Crisis". Paper at the Social- and Cultural Psychological Research Perspectives on the Intersection between Individualization – Identity – Ethnicity. University of Roskilde. October 2007.
- Staunæs, Dorthe 2005: "Zombies and Clones in Diversity Management", *AMID Working Paper Series* 2005/40.
- Staunæs, Dorthe 2004: *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Staunæs, Dorthe 2003: "Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification", *Nora*, Vol. 11, No. 2, 2003.
- Stolcke, Verena 1995: "Talking Culture", *Current Anthropology*, Vol. 36 No. 1.
- Søndergaard, Dorte Marie 2005: "Making Sense of Gender, Age, Power and Disciplinary Position: Intersecting Discourses in the Academy", *Feminism & Psychology*, Vol. 15, No.2.
- Yilmaz, Ferruh 1999: "Konstruktionen af de etniske minoriteter: Eliten, medierne og "etnificeringen" af den danske debat", *Politica*, Vol 31 no. 2.